

PÄÄKIRJOITUS

Inhimillisiä tarinoita

Iiris Ruoho

Yliopistomaailmaa seuratessa törmää välillä inhimillisten tekijöiden merkitykseen tutkimuksessa ja oppihistoriallisissa kiistoissa. Yksi mielenkiintoisimmista on tarina Ludwig Wittgensteinin ja Karl Popperin keskustelutilaisuudesta Cambridgessa, jossa herrat ottivat toisistaan mittaa jopa hiilihangoon. Tapahtumien todenperäisyydestä on monia tulkintoja, ja paikalla olleiden näkemykset niistä eroavat. Totta tai tarua, tarinassa on hiveleviä aineksia kun mietitään vaikkapa oppihistoriallisia kehityskulkuja. Henkilöiden väliset suhteet ovat osa tieteen historiaa.

Varsin tavanomaista on tarkastella historiallisia tapahtumia nykyajan perspektiivistä, jolloin menneet tapahtumat näyttäytyvät ikään kuin askelminä nykyisyyteen. Mukana eläneiden muistelmakirjaukset voivat kuitenkin hämmentää yleistä käsitystä esimerkiksi teoreettisista kiistoista tai siitä, miten jotkut metodologiset kysymykset ovat sivuuttaneet toiset. Kerrotut tarinat voivat parhaimmillaan konkretisoida, miten tietyt metodiikat ovat rantautuneet tutkimukseen tai millaisen muodon ne ovat saaneet. Uusia näkökulmia voi avautua myös siihen, miten jotkin hedelmällisenä alkaneet keskustelut eri teoriaperinteiden ja tutkijoiden välillä ovat syystä tai toisesta hiipuneet.

Tutkijoiden väliset kiistat esitetään harvoin yksityishenkilöiden välisinä. Tieteen ihanteeseen sopii huonosti näkökulma, jossa argumenttien asemasta tieteen käytäntöihin vaikuttaisivat sellaiset tekijät kuten jonkun subjektiiviset mieltymykset. Oppihistoriallisissa tarkasteluissa tavataan häivyttää tiedeyhteisön henkilösuhteet, valtataistelut ja klikkiytymiset ikään kuin taka-alalle ja korostaa paradigmoja. Tällöin oppialojen kehitys esitetään lineaarisesti etenevänä luonnollisena kehityskulkuna, vahvojen argumenttien voittaessa heikommat.

On selvää, että historiaa muistellaan ja kirjoitetaan aina tietystä rajatusta perspektiivistä – olkoon se sitten henkilöhistoriallista tarkastelua tai teoreettis-

ten virstanpylväiden ja kanonisten tekstien tunnistamista. Myös yksittäisten tutkijoiden muistelmat ovat tärkeitä ja niitä saisi kirjata nykyistä enemmän.

Media- ja viestintätieteellinen tutkimus kaikinensa on suhteellisen nuori tieteenala Suomessa ja monet tarinat ovat vielä kertomatta.

Oman sukupolveni, 1980-luvulla opiskelleiden, muistikuvissa piirtyy ehkä voimallisimmin jonkinlainen katkos 1970-lukuun. Itselleni on jäänyt vahvimmin mieleen tieteen kielen muutos; varsin teoreettisesti virittynyt ja käsitearsenaaliltaan runsas kieli muuttui vuosikymmenen myötä yhä kuvailevammaksi. Tässä oli syynsä myös niin sanotulla laadullisella käänteellä. Yhdeksänkymmentäluku oli erilaisten diskurssianalyysien aikaa. Tämä näkyi selvästi myös *Tiedotustutkimus*-lehden julkaisemissa artikkeleissa. Artikkeleita selaillessa ei voi välttyä ajatukselta, että diskurssianalyysiksi itseään nimittäneet tutkimukset toistivat yllättävän usein perinteisen sisällönerittelyn eli tyyppittelyn ja luokittelun logiikkaa.

Jäikö diskurssianalyttinen tarkastelu siis jo alkuunsa puolitiehen? Ehkei sentään. Joka tapauksessa olisi kiinnostavaa kuulla näkemyksiä siitä, miksi diskursiivisen vallan ymmärtäminen määrittelyvaltana eli valtana nimetä, luokitella, muodostaa ja purkaa ryhmiä ulottui tutkimuksessa harvoin esimerkiksi journalismin valtaan muokata sosiaalisia suhteita. Miksi kysymys vallasta ikään kuin ohentui kysymykseksi kielestä? Oliko esimerkiksi kahdeksänkymmentäluvulla tiedotusopissa virinnyt kriittinen keskustelu (esim. *Seitsemän erää journalismista*, 1982) tältä osin tyrehtynyt tai jäänyt joidenkin harvojen tutkijoiden keskeiseksi? Journalismin käsittäminen yhtenä keskeisenä yhteiskuntaa muodostavana kanssakäymisen ja vallan muotona kun ei mielestäni juurikaan saanut 1990-luvulla hallinneesta diskursiivisesta metodisuhdanteesta uutta potkua.

Sosiaalisen median tutkimus on 2010-luvulla nostanut kysymyksen sosiaalisista suhteista, verkostoista ja yhteisöjen muodostumisesta uudelleen agendalle. Nytemmin keskusteluissa näyttää jo toistuvan sosiologisesti virittyvä ajatus, että tavoittaakseen ”yhteiskunnan” tutkimus tarvitsee kielellisten ilmaisujen merkitysten tutkimisen ohella ihmisten välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen tutkimusta.

Tampereella 1980-luvulla vahvistunut laadullinen käänne raivasi tilaa myös median sukupuolen tutkimukselle. Yhdeksänkymmentälukua hallitsi feministinen kulttuurintutkimus, ja sen myötä tutkimus suuntautui naistenlehtiin ja naisille suunnattuihin televisiosarjoihin. Myös maskuliinisuuden tutkimus sai jalansijaa. Osa sukupolvestani irtautui 1980-luvulla näkyvästi perinteisestä roolikuvatutkimuksesta ja rakensi tutkimusasetelmansa pikemminkin jälkistrukturalismin kuin tasa-arvoideologian hengessä. Nytemmin kritiikin kohteina ovat heteronormatiiviset, kahden sukupuolen liittoa korostavat mediakuvastot sekä kaksinapaiseen sukupuolikäsitykseen kytkeytyvät

teoreettiset rakennelmat ja instituutiot. Uutta ovat affektiivisuuteen liitetyt kysymykset.

Sukupuolentutkimuksessakin käännteitä ja teoreettisia kiinnekohtia on ollut monia, eikä tutkijoilla ole yhtenäistä teoriaperustaa. Tutkimusala vahvistui kuitenkin kansallisesti naistutkimusyksiköiden myötä. Samalla se joutui kamppailemaan paikastaan erityisesti ainelaitoksilla, joissa sen tuli näkökulmallaan läpäistä oppiaineet. Väittävätpä jotkut, että naistutkimuksen ”pääsyssä” aikanaan sisään eräille Tampereen yliopiston ainelaitoksille olisi ollut kyse jonkin tyyppisestä ristiriitojen sovittelustrategiasta.

Medioiden sukupuolen tutkimus oli joka tapauksessa vilkasta koko 1990-luvun ja erityisesti opinnäytteitä tehtiin paljon. Samalla tutkimukseen aiemmin liittynyt vahva sidos naisliikkeeseen (monet meistä olivat naisliikeaktiiveja) ja niin sanottu kaksoisstrategia eli tutkijoiden samanaikainen toiminta tiedeinstituution valtahierarkioiden sisältä ja ulkoa alkoi hiipua 2000-luvulle tultaessa. Sukupuolen tutkijoiden yhteisöt ovat nyttemmin ennemminkin akateemisia kuin feministisiä.

Omat esimerkkini ehkä valottavat osaltaan sitä, että oppialojen kehitys, hallitsevat metodologiat ja metodiikat ovat kiinni muussakin kuin tieteen sisäisessä teoreettisessa kehityksessä, yhden alan rakentamisessa tai yksittäisten tutkijoiden urissa. Joskus kyse on politiikan muutoksista, vallan käytöstä ja aika usein myös tunteista – innostuksesta tai vastentahtoisuudesta. Uudet sukupolvet puolestaan voivat omaa uraa rakentaessaan tehdä myös tietoisia irtiottoja vanhaan.

Todellisuudessa sekä alan menneisyys että nykyisyys muistuttavat enemmänkin rihmastoja kuin lineaarisesti etenevää kehityskulkua. Tätä seikkaa ei tulisi unohtaa, puhumattakaan tutkimusteemojen yhteyksistä aikaansa, taloudellisiin mahteihin, aatteellisiin suhdanteisiin ja tutkimuspoliittisiin linjauksiin. Jos emme tunnista ja arvioi kriittisesti oman alamme kehitystä ja sen historiaa, emme myöskään ymmärrä itseämme toimijoina niiden isojen ja pienten inhimillisten voimien ristiaallokoissa.